Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vuorotteluvapaalain muuttamisesta (HE 51/ 2015 vp)

Hallituksen esitys ja vuorotteluvapaajärjestelmän viimeaikainen kehitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vuorotteluvapaalakia siten, että vuorotteluvapaan työhistoriaedellytys pidennettäisiin 16 vuodesta 20 vuoteen, vapaan enimmäiskesto lyhennettäisiin 360 päivästä 180 kalenteripäivään ja pitkän työuran tehneiden korkeampi vuorottelukorvaus (80 prosenttia työttömyyspäivärahasta) poistettaisiin siten, että vuorottelukorvauksen taso olisi 70 prosenttia työttömyyspäivärahasta kaikilla vuorottelijoilla.

Edellinen vuorotteluvapaan heikennys tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2014. Tuolloin kiristettiin työhistoriaedellytystä ja vuorottelusijaista koskevia edellytyksiä ja säädettiin vuorottelijan yläikärajasta. Heikennys liittyi pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen 29.8.2013 päivättyyn rakennepoliittiseen ohjelmaan talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi. Tavoitteena oli rajoittaa järjestelmän käyttöä muun ohella saantiedellytyksiä tiukentamalla. Hallituksen esityksessä todettiin, että ehdotuksen taloudellisia sekä työllisyysvaikutuksia koskevat laskelmat olivat suuntaa-antavia. Vuorotteluvapaasta ei ole tarkkoja tilastoja esimerkiksi vuorottelijoiden työhistoriasta, uusijoiden määrästä ja vuorottelusijaisista. Näin ollen uudistuksen taloudellisia vaikutuksia ja mahdollisesti syntyviä säästöjä oli jo tuolloin vaikeaa arvioida kokonaisuudessaan.

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta totesi tuolloin mietinnössään (TyVM 2/2014 vp — HE 36/2014 vp): ”*Valiokunta pitää ehdotettuja vuorottelijan edellytyksiä koskevia muutoksia merkittävinä tiukennuksina. Valiokunta katsoo, että työssäoloehdon pidentämisestä huolimatta vuorotteluvapaa toimii kuitenkin edelleen hyvänä keinona edistää työssä jaksamista. Valiokunta korostaa, että työntekijälle mahdollisuus pitää taukoa työ- elämästä 16 vuoden työuran jälkeen voi olla tarpeellista ja hyödyllistä myös monista muista syistä kuin työssä jaksamisen edistämiseksi, ja pitää tärkeänä, että palkansaajilla on jatkossakin käytettävissä joustava ja yksilöllinen tapa sovittaa yhteen työaikoja elämäntilanteensa vaatimusten kanssa. Naiset jäävät vuorotteluvapaalle useammin kuin miehet. Noin 70 % vuorotteluvapaan käyttäjistä on naisia, ja eniten vuorotteluvapaalle jäädään naisvaltaisilla terveyden- ja sairaanhoitoalalla, opetusalalla ja sihteeri- ja toimistotyössä sekä sosiaalialalla. Näin ollen on mahdollista, että vuorotteluvapaaehtojen tiukentaminen vaikuttaa enemmän naisten kuin miesten mahdollisuuksiin jäädä vuorotteluvapaalle.”*

Lisäksi valiokunta lausui mietinnössään: ”*Muutosten vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista on tarkoitus arvioida kahden vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Valiokunta pitää lisätutkimuksen tekemistä erittäin tärkeänä. Valiokunta katsoo, että selvityksessä tulee tehdä kansainvälistä vertailua sekä arvioida laajasti vuorotteluvapaajärjestelmän vaikutus mm. työssä jaksamiseen, työuran pituuteen ja sijaisten työllistymiseen. Lisäksi tulee selvittää, miten nyt toteutettavien muutosten tavoitteet työllisyyden lisäämisestä ja säästöistä on saavutettu ja miten muutokset ovat vaikuttaneet mahdollisuuteen pitää vapaata eri toimialoilla.”*

Vuorotteluvapaajärjestelmä tulee säilyttää

OAJ ei kannata vuorotteluvapaajärjestelmän heikennyksiä. Mahdollisuus vuorotteluvapaaseen edistää vuorottelijan työssäjaksamista ja vuorottelusijaisuudet ovat erinomainen keino työllistyä opintojen jälkeen oman alan töihin aluksi vuorottelusijaisena. Tilastojen perusteella vuorotteluvapaata käyttävät erityisesti ikääntyvät naiset ja vuorottelusijaiset ovat suurelta osin nuorempia naisia. Järjestelmän heikennys osuu siten nimenomaan naisiin.

Vuorotteluvapaa on ainoa ei –syyperusteinen järjestelmä pitää ennalta määritelty tauko työelämässä. On myös huomattava, että vuorotteluvapaa edellyttää aina sopimista työnantajan ja työntekijän välillä, joten kyseessä ei ole subjektiivinen oikeus. Vuorotteluvapaan käyttötarkoitukset vaihtelevat, mutta jäsenpalautteen perusteella OAJ toteaa, että vuorotteluvapaata käytetään myös sellaisissa tilanteissa, joissa ilman vuorotteluvapaata ajauduttaisiin sairauspoissaoloihin tai muihin työkyvyttömyyden varalta oleviin järjestelmiin.

Lainsäädäntömuutoksen vaikutusten arviointi

Hallituksen esityksessä esitetään järjestelmän heikennyksestä saatavia säästöjä. Laskelmissa on kuitenkin otettu huomioon ainoastaan järjestelmän heikentämisestä suoraan aiheutuvat kustannussäästöt. Jos järjestelmän muutokset johtavat sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyysetuuksien lisääntymiseen, uudistuksella ei saada aikaan säästöjä, vaan kokonaiskustannukset kasvavat.

Jo edellistä vuorotteluvapaan heikennystä koskevassa hallituksen esityksessä HE 36/2014 vp todettiin: ”*Noin 70 prosenttia vuorotteluvapaan käyttäjistä on naisia, ja vuorotteluvapaata käytetään eniten naisvaltaisilla aloilla, kuten terveyden- ja sairaanhoitoalalla, opetusalalla, sihteeri- ja toimistotyössä sekä sosiaalialalla. Vuorotteluvapaan ehtojen tiukentaminen vähentää siten erityisesti naisten suosiman järjestelmän käyttöä*.”

Heikennykset kohdentuisivat yhtäältä vuorotteluvapaata käyttäviin ikääntyviin naisiin ja toisaalta nuoriin työmarkkinoille tuleviin naisiin, joiden mahdollisuutta työllistyä koulutustaan vastaaviin tehtäviin vuorottelusijaisena merkittävästi heikentyy.

Opetusalan useissa tehtävissä noudatetaan lukuvuosirytmiä, jolloin vuorotteluvapaan keston rajoittaminen hallituksen esittämällä tavalla vaikeuttaa merkittävästi vuorotteluvapaan käyttöä, koska sijaisten saaminen on helpompaa lukuvuodeksi kuin vain jollekin osalle siitä.

OAJ viittaa Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuun Tallamaria Maunu – Paula Sadar: Työvoimapolitiikan palveluilta sijoittuminen vuonna 2013. TEM-analyysejä 67/2015. Helsinki, elokuu 2015, jossa tarkastellaan työvoimapolitiikan palveluilta sijoittumista vuonna 2013 kolme ja kuusi kuukautta palvelujakson päättymisen jälkeen.

Selvityksen mukaan omaehtoisessa opiskelussa ja etenkin vuorotteluvapaasijaisilla työllistyminen oli huomattavasti parempaa. Vuorotteluvapaasijaisista peräti 62,6% oli työllistynyt 3 kuukautta palvelun päättymisen jälkeen ja kuusi kuukautta palvelun päättymisen jälkeen osuus oli 65,5%. Eri palvelulajeista työllistyneiden osuudet näkyvät seuraavasta taulukosta:

Kuvio 2. Avoimille työmarkkinoille työllistyneiden osuudet eri palvelulajeissa vuonna 2013.

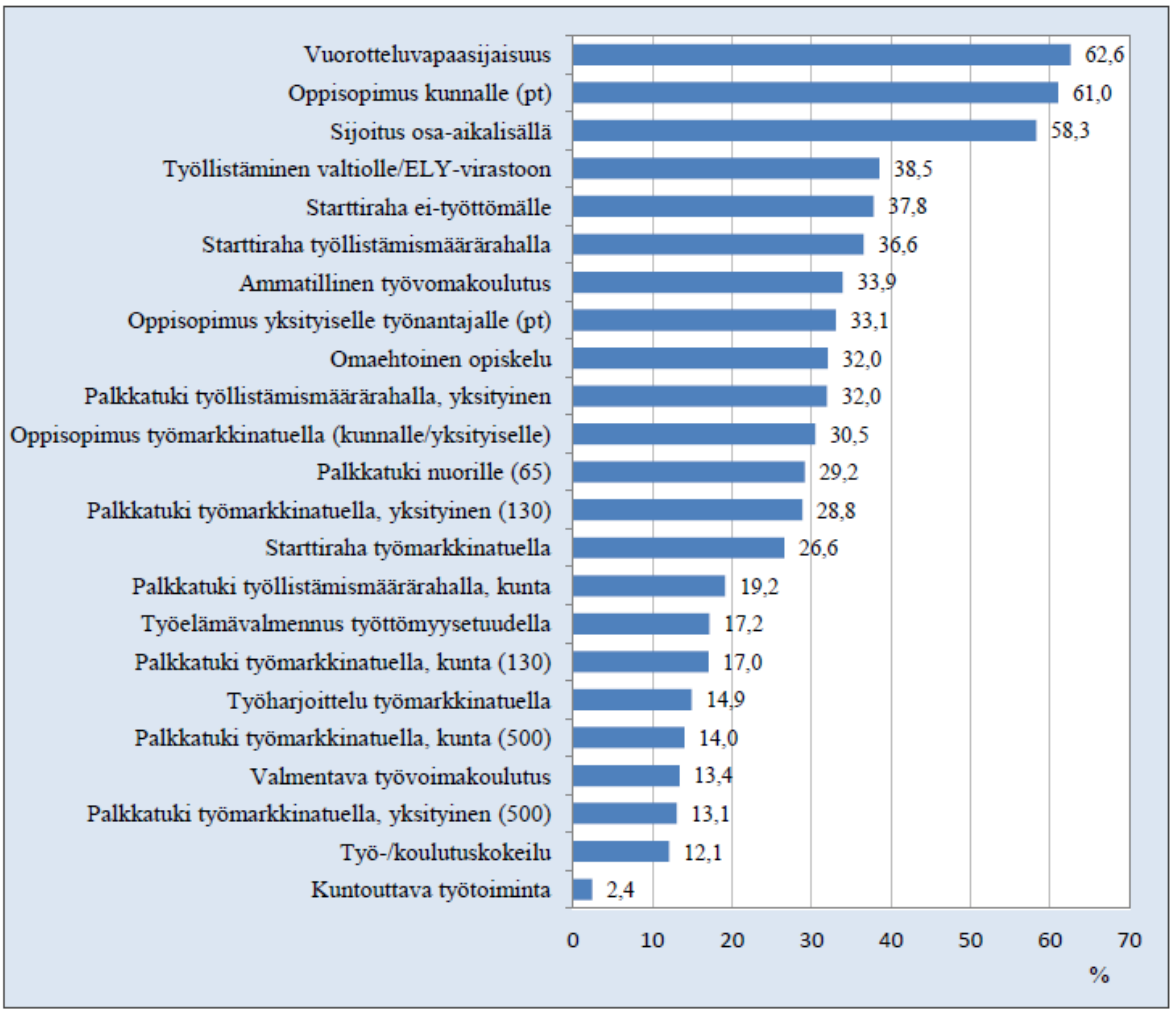

Lähde: Tallamaria Maunu – Paula Sadar: Työvoimapolitiikan palveluilta sijoittuminen vuonna 2013. s. 6
Koko julkaisu osoitteessa:
https://www.tem.fi/files/43528/Palveluilta_sijoittuminen_2013.pdf

OAJ:n esitys valiokunnalle

OAJ esittää, että hallituksen esittämistä vuorotteluvapaan heikennyksistä luovutaan ja yhtyy Akavan esitykseen, että käynnistettäisiin valiokunnan mietinnössä TyVM 2/2014 vp edellytetty selvitys vuorotteluvapaajärjestelmän vaikutuksista mm. työssä jaksamiseen, työuran pituuteen ja sijaisten työllistymiseen.

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ

Petri Lindroos
neuvottelujohtaja

Kai Kullaa
työmarkkinalakimies